

С. О. Біла

**ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ
СОЦІАЛЬНО-ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИХ
ЧИННИКІВ У АНТИКРИЗОВІЙ ПОЛІТИЦІ
(НА ПРИКЛАДІ КРАЇН ЄС)**

Фінансово-економічна криза, руйнівні наслідки якої світ спостерігає і зараз, носить міжнародний характер. Основною причиною її виникнення фахівці називають фінансову глобалізацію, переміщення основної маси світових інвестиційних ресурсів з реального (виробничого) сектору до сектору фінансових послуг, на спекулятивні ринки нерухомості та вільноконвертованої валюти. Внаслідок штучного «підігріву» біржовими спекулянтами та ріелтерськими конторами сукупного попиту на послуги цих ринків (насамперед, за рахунок дешевих та легкодоступних кредитів), ціни на цю групу послуг напередодні кризи постійно зростали. Розкручування фінансової піраміди розпочалося на ринках розвинутих країн світу та швидко розповсюдилось у масштабах світового господарства, у тому числі і на пострадянському просторі. Україна підключилась до цих процесів внаслідок безконтрольної відкритості національної економіки, посилення інтеграції у сфері міжнародного кредитування (у тому числі — за рахунок «зрощення» іноземного та національного банківського капіталів, або ж «поглинання» першим останнього. Як наслідок, за період 2005 — 2008 рр. в Україні широкого розповсюдження набула практика кредитування населення на потреби придбання імпортованих товарів споживчого призначення внаслідок економічної зацікавленості банків з іноземними інвестиціями у підтримці власних (тобто іноземних) товаровиробників. Насамперед, така підтримка стосувалась автомобілебудування, виробництва товарів споживчого призначення довготривалого використання (холодильники, пральні машини, різна побутова техніка тощо). Як кожна фінансова піраміда, такий порядок спекулятивного кредитування та «роздування» обігу фінансових коштів мав несподівано-раптове завершення, що і актуалізує питання пошуку ефективних антикризових заходів як на рівні національної, так і на рівні світової економіки. Особливу роль у цьому процесі відіграє аналіз соціально-інституціональних чинників (у тому числі: схильності до заощаджень, схильності до споживання, схильності до інвестування). Через вплив на ці складові ринкової поведінки сектору домашніх

господарств, сектору фінансових та нефінансових корпорацій можна очікувати на позитивний макроекономічний ефект у масштабах усієї економіки.

Досвід впровадження антикризової політики ЄС за період 2008—2009 рр. свідчить, що загальною тенденцією щодо розробки та впровадження антикризової політики стали пропозиції щодо збільшення цільових витрат коштів на інвестування економіки (з метою підтримки сукупного попиту); зниження на деякий час податків (у тому числі — ПДВ); розширення пільгового кредитування малого бізнесу за рахунок державних коштів (насамперед, з метою підтримки самозайнятості населення та для створення додаткових робочих місць); субсидювання за рахунок бюджетних коштів частини (або загального обсягу) відсотків по кредитах, насамперед — по іпотечним кредитам (з метою прискорення ліквідації кризи неплатежів). Зрозуміло, що перелік таких заходів суттєво розширює державні витрати та збільшує дефіцит державного бюджету і «зворотною стороною медалі» стає державна політика, зорієнтована на зменшення бюджетних витрат (насамперед, йдеться про скорочення фінансування бюджетної сфери (медицини та освіти, зменшення заробітних плат державних службовців). Найбільш наочно впровадження таких антикризових заходів демонструє у 2010 р. Греція (що, водночас, супроводжується масовими страйками).

Зазначимо, що скорочення видатків на бюджетну сферу стосується, виключно, так званого «середнього прошарку» працюючого населення. В умовах кризи країни ЄС не відмовляються від надання допомоги найбільш соціально-вразливим верствам населення (домашнім господарствам). Через субсидії та виплати найбільш біднішим домогосподарствам, держава гарантовано формує споживчий попит на товари повсякденного вжитку. Тобто, кошти у вигляді допомоги неминуче повертаються на споживчий ринок, що гарантовано й «розігріває» ринкову кон'юнктуру. Як приклад, серед пріоритетів урядової антикризової політики у Франції було названо підтримку споживчого попиту сектору «домашні господарства» за рахунок державних субсидій. Підтримка споживчого попиту населення розглядається як чинник, що гарантовано має позитивний вплив на стимулювання розвитку національного виробництва. Так, виділення для 3,8 млн французьких сімей чеків по 200 євро (на споживчі потреби); інвестування 1,8 млрд євро у сферу житлового будівництва (і у першу чергу, на підтримку соціального житла) — позитивно відображається на «розігріві» інвестиційного попиту, а отже, і на активізації розвитку ринкової

споживчої кон'юнктури. Цій меті сприяє і надання малим та середнім компаніям податкових пільг на суму 11,5 млрд євро (що гарантовано збільшує їх обігові кошти) [1]. Найбільш наочно політика щодо підтримки купівельної спроможності «домашніх господарств» прослідковується в Італії. Зокрема, в країні оголошено про запровадження соціальної картки, яка щомісяця буде поповнюватись на 40 євро. Картку видають незаможним пенсіонерам і малозабезпеченим родинам, чії доходи за рік не перевищують 6 тис. євро. Карткою можна розрахуватись і при купівлі продуктів у супермаркетах. Цей захід з позицій загальнонаціональних масштабів досить суттєво впливає на зростання обсягів споживання та «розігрів» ринкової кон'юнктури. Поряд з цим, з 80 млрд євро, які в Італії передбачено виділити на стимулювання економіки країни, 6 млрд євро підуть на купони для споживачів та знижки на енергозабезпечення для населення (що позитивно вплине на зростання сукупного споживчого попиту та прискорить вихід національної економіки з кризового стану) [2].

У Великобританії антикризові заходи щодо цільової державної фінансової підтримки споживання домогосподарств посилюються впровадженням фінансових запозичень (до 118 млрд ф. ст.) та їх цільового спрямування на підтримку реального сектору економіки (насамперед, у підприємства машинобудування). До речі, майже всі країни ЄС серед пріоритетних антикризових заходів вбачають активізацію інвестування у інфраструктуру (у тому числі — транспортну інфраструктуру та будівництво), а також у галузі, розвиток яких створює для національної економіки мультиплікативний ефект (автомобілебудування, будівництво транспортної інфраструктури, доріг тощо). Так, понад 3 млрд ф. ст. у 2010—2011 рр. у Великобританії передбачено спрямувати на розвиток дорожньої інфраструктури, на потреби будівництва «соціального житла» та об'єктів соціальної інфраструктури (школи, лікарні тощо), на потреби модернізації національної енергетичної системи. Такі державні інвестиції за рахунок цільового та гарантованого фінансування «точок економічного зростання» створюють «мультиплікативний ефект», що позитивно відображається на зайнятості населення та сприяє «розігріву» ринкової кон'юнктури. На реалізацію цієї мети спрямовані і заходи щодо цільової державної підтримки сектору фінансових послуг [3].

Отже, виділяють короткострокові антикризові заходи, серед яких — підвищення споживчого (та інвестиційного) попиту; збереження робочих місць, підтримка купівельної спроможності найбідніших верств населення тощо. Ці заходи суттєво вплива-

ють на соціально-психологічні чинники поведінки суб'єктів господарювання на ринку, сприяють збільшенню «схильності до споживання» як чинник зростання інвестиційних витрат. До довгострокових заходів належить цільова державна підтримка у площині зменшення податкового навантаження на бізнес; скорочення бюджетних видатків; кредитування приватного сектора та сприяння розвитку малого та середнього бізнесу. Згідно з планом антикризового розвитку, на усьому економічному просторі ЄС фінансову допомогу отримують автомобілебудування та дорожнє будівництво (як галузі, що гарантовано забезпечують мультиплікативний ефект).

Література

1. Сайт Центру дослідження макроекономіки та міжнародних фінансів (Франція) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.unice.fr/CEMAFI
2. Сайт Віденського інституту міжнародних економічних досліджень [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.wiiw.ac.at/e/home.htm
3. Сайт Центру міжнародної макроекономіки (Великобританія) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.econ.ox.ac.uk/Research/cim

УДК 330.101.22

В. В. Броницкая

ЭКОНОМИКА ЗНАНИЙ КАК ЦЕЛЬ ПОСТКРИЗИСНОГО РАЗВИТИЯ

Мировой финансовый кризис, начавшийся в 2008 году, внешне как будто приходит к своему окончанию, однако это окончание условно, если проанализировать природу самого кризиса, представшего как финансовый. Представителями неолиберальной концепции кризис рассматривается с позиции циклического характера рыночной экономики, соответственно посткризисное развитие не предполагает серьезного качественного изменения социально-экономической системы. Представителями политэкономии кризис представляется скорее как системный, что делает невозможным его реальное разрешение без серьезной трансформации социально-экономической системы. Придерживаясь последнего варианта, считаем, что говорит о посткризисном раз-